

שררה

מים ראשונים: כבר הקדמנו וכתבנו דף בשם [שררה על הציבור](#) בפרשת שמיני, בהקשר עם נדב ואביהו, שאחת הדעות היא שחטאם היה שהנהיגו שררה על הציבור. נכון יותר שייחלו לתפוס את מקומם של משה ואהרן ויתחילו להנהיג שררה על הציבור. ראו ויקרא רבה כ י: "שהיו משה ואהרן הולכין תחילה ונדב ואביהו מהלכים אחריהן וכל ישראל אחריהן. והיו אומרים: מתי שני זקנים הללו מתים ואנו נוהגים שררה על הציבור!"¹ והפעם נידרש לדתן ואבירם שטענו כנגד משה: "כי תשתרר עלינו גם השתרר".

המעט כי העליטנו מארץ זבת חלב ודבש להמיתנו במדבר כי תשתרר עלינו גם השתרר: (במדבר טז יג).²

במדבר רבה יח' פרשת קרח – טענות דתן ואבירם

"המעט כי העליטנו מארץ זבת חלב ודבש להמיתנו במדבר כי תשתרר עלינו גם השתרר" (במדבר טז יג) – אמרו לו: על מה אתה מתרברב עלינו? מה טובה עשית לנו? הוצאתנו ממצרים שהוא כגן ה' ולארץ כנען לא הכנסתנו! אלא הרי אנו במדבר, והנגף משתלח בנו בכל יום: "העיני האנשים ההם תנקר לא נעלה" (שם טז יד).³ "ויוחר למשה מאד" – נצטער לאחת. למה? שאדם הדן עם חבירו ומתווכח ומשיבו, יש לו נחת רוח. ואם אינו משיבו, יש לו צער. "ויאמר משה אל ה' אל תפן אל מנחתם" – אל תקבלם בתשובה.⁴

פירוש רמב"ן על הפסוק – אפילו לא שררה מעטה

וטעם כי תשתרר עלינו גם השתרר – גם שררות רבות, או אתה ואהרן אחיך, לשון רבי אברהם. ולדעתי "גם" במקום הזה כטעם "אפילו", וכן "אין גם אחד" (תהלים יד ג), "גם לרעהו ישנא רש"י" (משלי יד כ), ודומיהו. אמרו: המעט ממך כי עשית עמנו רעה גדולה להמיתנו במדבר שהיינו ראויים לרגום אותך, כי תשתרר עלינו אפילו שררה מועטת לשלוח לנו לעלות לפניך, כל שכן שתמלוך ותתנשא עלינו.⁵

פסיקתא רבתי פיסקא כב' י' הדברות פ' תנינותא – מי ראוי לקבל על עצמו שררה?

"לא תשא", אמר רבי זעירא: ... שלא תקבל עליך שררה ואין אתה ראוי לשררה. רבי מנחמן אמר רבי יעקב משם ר' מני מיייתי לה מן הדא: "אל תצא לריב מהר" (משלי כה ח) לָרֵב כְּתִיב.⁶ לעולם אל תהי רץ אחר שררה,

¹ ותשובת המדרש הקשה שם, ויקרא רבה כ אחרי מות: "הרבה סייחים מתו ונעשו עורוניהן שטוחין על גבי אימותיהן".
² והמשך הדברים שם: "אף לא ארץ זבת חלב ודבש הביאתנו ותתן לנו נחלת שדה וכרם העיני האנשים ההם תנקר לא נעלה". והדברים האלה אכן פוגעים במשה, ככתוב: "ויוחר למשה מאד ויאמר אל ה' אל תפן אל מנחתם לא חמור אחד מהם נשאתי ולא הִרְעִיתִי אֶת אֶחָד מֵהֶם". מה פגע יותר במשה: אי הבאת העם אל הארץ המובטחת או ההאשמה שהוא נוהג בשררה?

³ כשהתורה רוצה לשבח את עמק ים המלח הפורה, את כיכר הירדן היא משווה אותו לגן ה' אשר בארץ מצרים: "וישאלוט את־עיניו ויֵרָא אֶת־כַּלְכַּלְכֵּר הַיַּרְדֵּן כִּי כְּלֶה מִשְׁקָה לִפְנֵי שַׁחַת ה' אֶת־סֹדֶם וְאֶת־עַמֹּרָה כַּגִּנָּה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ צֹר". אח"כ, יבואו חז"ל וישוו את חברון שבימי אדמת טרשים מהקשות בארץ ישראל ועדיין משובחת פי שבע מצוען מצרים (כתובות, קיב ע"א, רש"י במדבר יג כב). היא הנותנת, יאמרו דתן ואבירם למשה: ממצרים גן ה' הוצאתנו ולארץ זבת חלב ודבש שהבטחתנו בשם ה' אפילו לארץ טרשים כחברון, לא הבאתנו. לא בכדי משתמשים דתן ואבירם בביטוי "ארץ זבת חלב ודבש". ראו אזכור ביטוי זה לראשונה בתורה בתחילת ספר שמות ג ח, בעת הטלת השליחות על משה: "וְאָרְדָּה לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם וְלְהַעֲלֹתוֹ מִן הָאֶרֶץ הַהִוא אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וְרַחֲבָה אֶל אֶרֶץ זָבֶת חֶלֶב וְדָבֶשׁ" (שמות ג ח). לא קיימת את הבטחתך / הבטחת הקב"ה שבאה מפיך משה, טוענים דתן ואבירם. ראו דברינו [ארץ זבת חלב ודבש](#) בפרשת כי תבוא, וכן [טענות דתן ואבירם](#) בפרשה זו.

⁴ אכן דברים קשים של דתן ואבירם כנגד משה עד שהצטער לאחת, היינו הצטער מאד ונשאר חסר מענה וללא קורת רוח. לאחר פרשת השבוע שעבר, בה נגזר על דור יציאת מצרים למות במדבר, אי אפשר לומר שאין לדברים אלה רגליים. אחרי כל זה, אומרים דתן ואבירם, מה הצדקתך משה למשול בנו ולהשתרר עלינו? ובלשון אוצר המדרשים (אייזנשטיין) אל יתהלל: "למה תשתרר עלינו בן עמרם ותתגאה עלינו?" ולא נותר למשה אלא לפנות לקב"ה שלא יפן למנחתם ולא יקבלם בתשובה.

⁵ מפרשים ומדרשים עמדו על כפל לשון שררה שיש כאן: "תשתרר עלינו גם השתרר". רשב"ם מציע להזיז את המילה גם ולקרוא את הפסוק כך: "כי גם תשתרר עלינו השתרר" – הכפל של השתרר הוא חיזוק ומליצת הלשון. אבן עזרא שרמב"ן מצטט, אומר: השררה שלך והשררה של אהרן אחיך: "גם, שררות רבות: אתה ואחיך". בדומה לו במדרש אגדה (בובר) על הפסוק: "כי תשתרר עלינו גם השתרר – אהרן אחיך וכל מי שאתה רוצה". ופסיקתא זוטרתא (לקח טוב) על הפסוק בפרשתנו מזכיר את השררה שבמצרים. עפ"י המדרש, כבר במצרים התעמתו דתן ואבירם עם משה והלשינו עליו שהרג את המצרי: "כי תשתרר עלינו גם השתרר". אמרו לו: השתררת עלינו במצרים. נשתררת עלינו במדבר. במצרים מה הוא אומר (שמות ב) ויאמר למה תכה רעך ויאמר מי שמך לאיש שר ושופט עלינו ... מאן נינהו? דתן ואבירם". אבל רמב"ן מציע "גם השתרר", אפילו לא שררה חלקית ומועטת, אינך ראוי להנהיג את העם כלל. ואנחנו ננצל את פרשת השבוע לדון בנושא השררה באופן רחב יותר ולא נכנס הפעם לעימות משה וקרח ומשה ודתן ואבירם עליהם כבר דנו בדברינו [קרח שפקח היה מה ראה לשטות זו](#), בדברינו [טענות דתן ואבירם](#) וכן [חילוקי מחלוקת בישראל](#) כולם בפרשה זו.

⁶ "לריב" בכתוב חסר, ראו הפסוק בשלמותו במשלי כה ח: "אל תצא לריב מהר פן מה תעשה באחריה בְּהִקְלִים אֶתְךָ רַעַךְ".

למה כן? "ומה תעשה באחריתך בהכלים אותך ריעך" (שם). למחר הם באים ושואלים לך שאילות, מה אתה משיבם?⁷

רבי מנחם בשם רבי תנחום בי רבי חייא, רבי מני בשם רבי יוסי בר זבידא מייתי לה הכי: "נואף אשה חסר לבי" (משלי ו לב), הא כל המקבל עליו שררה בשביל ליהנות ממנה, אינו אלא כנואף הזה שהוא נהנה מגופה של אישה.⁸

"משחית נפשו הוא יעשנה" (שם), משחית נפשו כמשה, שאמר: "ועתה אם תשא חטאתם" (שמות לב לא).⁹ כיהושע שאמר: "בי ה' (יהושע ז ח), בי ולא בהן.¹⁰ כדוד שאמר: "ה' אלהים תהי נא ידך בי ובבית אבי ובעמך לא למגפה" (דברי הימים א כא יז) - הוא יעשנה. אמר רבי אבהו: אני נקראתי קדוש ואתה נקראת קדוש. הא אם אין בך כל המידות שיש בי, לא תקבל עליך שררה.¹¹

מדרש תנאים לדברים פרק א – אשריכם שבאתם לשמש בשררה

"וואקח את ראשי שבטיכם" - משכתיכם בדברים. בתחילה אמרתי להם דברי שבח: אשריכם שנתמניתם על הציבור, אשריכם למי אתם לשמש בשררה,¹² לבני אברהם יצחק ויעקב. בני אדם שנקראו בני אחרים ורעים, צאן מרעיתי בכל לשון של חיבה.¹³

מסכת עדויות פרק ה משנה ו – גישת עקביא בן מהללאל

עקביא בן מהללאל העיד ארבעה דברים. אמרו לו: עקביא, חזור בך בארבעה דברים שהיית אומר ונעשך אב בית דין לישראל. אמר להן: מוטב לי להיקרא שוטה כל ימי ולא ליעשות שעה אחת רשע לפני המקום. שלא יהיו אומרים: בשביל שררה חזר בו.¹⁴

⁷ ראו שמות רבה פרשה זו ט: "זהו שכתוב: 'בני אם ערבת לרעך, תקעת לזר כפך... נלכדת באמרי פיך...' (משלי ו א-ג) - אמר רבי נחמיה: נאמרה על החברים. כל הימים שאדם חבר לא איכפת לו בצבור ואינו נענש עליו. נתמנה אדם בראש ונטל טלית, לא יאמר: לטובתי אני נזקק, לא איכפת לי בצבור. אלא כל טורח הצבור עליו. אם ראה אדם מעביר בִּיא על חברו, או עובר עבירה ולא ממחה בידו, הוא נענש עליו ... אתה ערב עליו ... אמר לו הקב"ה: אתה הכנסת עצמך לזירה, ומי שהוא מכניס עצמו לזירה או נצוח או נוצח". מי שנוטל שררה כאילו נכנס לעימות עם הקב"ה וסופו מנצח או מנוצח וכבר הארכנו לדון בו בדברינו [אני ואתה עומדים בזירה, או נצחת או נצחתי](#) בפרשת יתרו. אך הוא מתמקד בדילמה של חכמים הספונים בבית המדרש אם לצאת להנהגה ולעסקי ציבור אם לאו. ראו גם דברינו על [העיסוק בצרכי ציבור](#) בדפים המיוחדים.

⁸ גם זו דרשה חריפה במיוחד כנגד השררה, בפרט כנגד כל מי שרודף אחרי השררה בשביל ליהנות ממנה שהוא כאדם נואף. אבל נחזור לתחילת המדרש שאומר: "שלא תקבל עליך שררה ואין אתה ראוי לשררה" ונשאל: תלמידי חכמים לא רוצים, הרודפים אחר השררה על מנת ליהנות (לתפוש משרות) - לא ראויים. אז מי ינהיג ויאחז בשררה?

⁹ צריך להשלים את הפסוק: "ואם אין, מחני נא מספרך אשר כתבת".

¹⁰ תפילת יהושע אחרי המפלה בעי. הוא מאשים את עצמו.

¹¹ מי ראוי להנהיג ולאחוז בשררה? רק מי שהוא קדוש! איש המעלה ובעל תכונות מופלאות כמשה, יהושע ודוד, שהיו נכונים למסור נפשם למען העם ("משחית נפשו"). אבל גם אדם כזה צריך להיזהר עד מאד! ראו שיר השירים רבה פרשה ו על הפסוק: "אל גינת אגוז ירדתי ... כל מי שעולה לראשו ואינו נותן דעתו האיק יעלה, הוא נופל ומת ונוטל שלו מן האגוז. כך כל מי שהוא מנהיג שררה על הציבור בישראל ואינו נותן דעתו היאך הוא מנהיג את ישראל, סוף שהוא נופל ונוטל שלו מתחת ידיהם". ובפסיקתא רבתי פרשה יא משמע שאף משה וראויים אחרים נפלו ונטלו את שלהם כתוצאה מהשררה: "האגוז הזה חלוק. מי שאינו אומן לעלות בו מיד הוא נופל, שצריך לשמור עצמו שלא יפול הימנו. כך, כל מי שמשרת את ישראל צריך לשמור עצמו שלא יטול את שלו מתחת ידיהם, כגון משה וישעיה ואליהו. משה אמר: שמעו נא המורים (במדבר כ י) ונאמר: לא תביאו את הקהל הזה (שם כ יב). ישעיה אמר: ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב (ישעיה ו ה), מיד: ובידו רצפה (ישעיהו ו ו). אליהו: כי עזבו בריכתך בית ישראל (מלכים א יט י ויד) ונאמר: ואת אלישע בן שפט [מאבל מחולה] תמשח לנביא תחתך (מלכים א יט טז)". אז מי ייכנס לשררה? מי הוא שמוכן להסתכן בעבירה על הדיבר השלישי: "לא תשא" ? מישהו הרי חייב להנהיג, היינו ליטול שררה.

¹² לשמש בשררה - ביטוי שמגלם בתוכו הכל. ולא מצאנו מקורות נוספים עם צירוף זה.

¹³ אם לא בשבח השררה עצמה, הרי לנו לפחות בשבח מי שנבחר לשמש בשררה. האם אלה רק דברי פיוס והרגעה? ראו בספרי במדבר פרשת בהעלותך פסקא צב, בפרשת מינוי הזקנים (דברינו [קול אחד וקולות רבים](#) בפרשת בהעלותך), שם יש מוצגים שני צדי המטבע: "ולקחת אותם אל אהל מועד. אמר לו: קחם בדברים. תחילה אמר להם דברי שבח: אשריכם שנתמניתם. וחזור ואמור להם דברי פגם: הִיו יודעים שטורחנים וסורבנים הם (בני ישראל), על מנת כן תהו מקבלים עליכם, שיהו מקללים אתכם וסוקלים אתכם באבנים". שכך גם נאמר למשה בתחילת שליחותו, ראו דברינו [בני סרבנים הם](#) בפרשת שמות. אבל היא הנותנת, שגם אם אין זה אושר גדול להיות בשררה על עם ישראל שיוודע היטב לסקול ולקלל את מנהיגיו, לעניינינו, אין כאן גנות בעצם נטילת השררה ואין גם דרישה להיות מושלמים כמשה. ראו שם וכן בדברים רבה א י (וכן הוא בשמות רבה ל י) שאם לא נמצאו אנשים עם כל שבע המדות הנדרשות מסתפקים בפחות: "אמר רבי ברכיה בשם רבי חנינא: צריכין הדיינין שיהא בהן שבע מדות ... ולמה לא נכתבו שבע כאחת? שאם לא נמצאו משבע מביא מארבע. ואם לא נמצאו מארבע מביא משלוש. ואם לא נמצאו משלוש מביא מאחד, שכך כתיב: ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל". וראו עוד משנת רבי אליעזר פרשה ו עמוד 122 שמדגיש את ההבדל שבין נבואה ושררה: "אף על פי שנתן הפרש בין החכמים לנביאים בנבואה, אבל בשררה חכם בדורו הרי הוא כמשה רבינו בדורו, שנאמר: ובאת אל הכהנים הלויים ואל השפט אשר יהיה בימים ההם". מישהו צריך כאמור להנהיג!

¹⁴ אזהרות רבות יש על הרדיפה אחרי השררה. ראו [תפילת הכהן הגדול ביום הכיפורים](#): "ואל יגביהו ישראל שררה אלו על אלו" (ירושלמי יומא פרק ה הלכה ב, ויקרא רבה אחרי מות כ ד). מרדכי "היה בורח מן השררה ומן הגדולה" (ספרי דאגדתא על אסתר - מדרש פנים אחרים (בובב) נוסח ב פרשה ב, אך מנגד, הביקורת על יוסף "שהנהיג שררה שהיו אומרים לו אחיו לפניו עבדך אבינו

ירושלמי פאה פרק ח הלכה ז – בשבח השררה

רבי יוסי עאל לכפרה, בעי מוקמה לון פרנסיין ולא קבלון עליהון.¹⁵ עאל ואמר קומיהון: "בן בבי על הפקיע". ומה אם זה שנתמנה על הפתילה זכה להימנות עם גדולי הדור, אתם שאתם נתמנן על חיי נפשות, לא כל שכן!¹⁶ רבי חגיגי כד הוה מקים פרנסיין הוה מטעין לון אורייתא.¹⁷ לומר: שכל שררה שניתנה, בתורה ניתנה: "בי מלכים ימלוכו בי שרים ישורו" (משלי ח טו ז).¹⁸

מסכת הוריות דף י עמוד א – שררה היא עבדות

כי הא דר' גמליאל ורבי יהושע הוה אזלי בספינתא ... אמר ליה: כל כך בידך ואתה עולה בספינה?¹⁹ א"ל: עד שאתה תמה עלי, תמה על שני תלמידים שיש לך ביבשה, רבי אלעזר חסמא ורבי יוחנן בן גודגאדא, שיודעין לשער כמה טיפות יש בים, ואין להם פת לאכול ולא בגד ללבוש! נתן דעתו להושיבם בראש. כשעלה, שלח להם ולא באו, חזר ושלח ובאו. אמר להם: כמדומין אתם ששררה אני נותן לכם? עבדות אני נותן לכם, שנאמר: "וידברו אליו לאמר אם היום תהיה עבד לעם הזה ... והיו לך לעבדים כל הימים" (מלכים א יב ז).²⁰

ספרי דברים פרשת דברים פיקא טז – כבר לא ברשות עצמכם

"ואצוה את שופטיכם בעת ההיא לאמר" (דברים א טז), לשעבר הייתם ברשות עצמכם עכשיו הרי אתם עבדים משועבדים לצבור. מעשה ברבי יוחנן בן נורי וברבי אלעזר חסמא שהושיבם רבן גמליאל בישיבה ולא הרגישו בהם התלמידים. לעיתותי ערב הלכו וישבו להם אצל התלמידים. וכך היתה מדתו של רבן גמליאל, כשהיה נכנס

והיה שותק" (במדבר רבה יג ג). ואף על יעקב שאמר: "אל אלהי ישראל" (בראשית לג כ) נמתחה ביקורת קשה: "אמר: אתה אלוה בעליונים ואני אלוה בתחתונים ... אפילו חזן הכנסת אינו נוטל שררה לעצמו ואתה היית נוטל שררה לעצמך!" (בראשית רבה עח ט). ובוודאי על נדב ואביהוא: "שהיו משה ואהרן הולכין תחילה ונדב ואביהוא מהלכין אחריהן וכל ישראל אחריהן ואומרים: מתי ב' זקנים הללו מתים ואנו נוהגין שררה על הציבור" (ויקרא רבה כ ז). אבל דווקא מהסתייגויות אלה, לא עולה שיש התנגדות עקרונית לשררה שהרי משהו צריך להנהיג וכבר אמרו: "כל מי שבורח מן השררה, השררה רודפת אחרי" (מדרש תנחומא (בבב) פרשת ויקרא סימן ד). ולעומת נדב ואביהוא, יש לנו את הדוגמא החיובית של אלעזר אחיהם: "רָאָה שררה שהיתה בידו ואת סבור מפני שהיה אדם גדול היה נותן לאחרים שיטענו את הכלים ... לאו! אלא הוא עצמו היה טוען שנאמר ופקודת אלעזר בן אהרן הכהן" (במדבר רבה ד כ). ואף יוסף שלעיל ראינו ביקורת על השררה שנהג, זוכה במדרש תנחומא (בבב) פרשת וישב סימן ז, לשבח עליה: "ויראו אחיו כי אותה אהב אביהם מכל אחיו וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום - שהיה בא ושואל בשלוםם ולא היו משיבים אותו ... יש לך אדם עד שלא נכנס לשררה הוא שואל בשלום בני אדם. אבל משנכנס לשררה רוחו גסה עליו ואינו משיג לשאול בשלום בני העיר. אבל יוסף לא היה כן, אף על פי שנכנס לשררה הוא היה מנהגו לשאול בשלום אחיו, שנאמר וישאל להם לשלום (בראשית מג כז)". והאבות נהגו שררה כל אחד בתורו (מדרש תהלים בבב מזמור קטז) והשבטים במצרים לפני שנתנה המלוכה ליהודה (במדבר רבה יג ח) ועוד.

¹⁵ תרגום: ר' יוסי הלך לכפר אחד. רצה להעמיד להם פרנסים ולא קבלו עליהם. גמרא זו היא על המשנה בפרק שמיני של מסכת פאה המגדירה את ניהול התמחוי וקופת הצדקה שבעיר. אם אין פרנסים וגבאים בעיר, מניין יהיו קרנות הצדקה?

¹⁶ עמד ודרש לפניהם בשבח המשפחה הממונה על הפתילות בבית המקדש ומהם בקל וחומר לחשיבות תפקיד הפרנסים. פרנס הוא המפרנס לעניים ואולי לכל בני העיר בכך שמשליט סדר וניהול הקהילה. על עשיית הפתילות למנות המקדש ראו את דבורה אשת לפידות (היא או בעלה) בגמרא מגילה יד ע"ב. ועל תפקיד ומעמד הפרנס יש עוד הרבה לדון ולהרחיב, ראו כטעימה קלה סדר הקרואים לתורה בגמרא גיטין ס ע"א שאחרי כהן ולוי מעלים: "תלמידי חכמים הממונן פרנסים על הצבור".

¹⁷ ר' חגי כאשר היה מעמיד (ממנה) פרנסים היה מלמד אותם תורה.

¹⁸ הוא אשר אמרנו: משהו צריך לעמוד בראש ההנהגה ושררה שבאה ממקום של תורה וידיעת המנהיג את מקומו, איננה מגונה כשלעצמה ואף חשיבה וברוכה. חכמים אולי היססו לקחת על עצמם את התפקיד ולעזוב את הקן החם של בית המדרש, כפי שמתואר במדרש שמות רבה כז ט (מובא בהערה 7 לעיל), אך בהחלט ראו מתפקידם למנות פרנסים ומנהיגים ראויים בקהילות ישראל ואף להאיץ בהם לקבל על עצמם את התפקיד. ובלבד שהנהגה זו תבוא מכוחה של תורה ואחרי מבחן ראוי. ראו מדרש ספרי בפרשתנו, לאחר תום מחלוקת קרח דתן ואבירם: "שלשה כתררים הם: כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות ... כתר תורה מונח ... לכל באי העולם שכל מי שזוכה בו מעלה אני עליו כאילו שלושם מונחים וזכה בכלם ... ואם תאמר מי גדול משניהם? היה ר' שמעון בן אלעזר אומר: מי גדול, הממליך או המולך? הוי אומר: הממליך. העושה שרים או העושה שררה? הוי אומר: העושה שרים. כל עצמן של שני כתררים הללו אין באים אלא מכוחה של תורה. וכן הוא אומר: בי מלכים ימלוכו וגו' בי שרים ישורו וגו' (משלי ח טו - טז)". ובמדרש במדבר רבה טו יב: "ה' צדיק יבחן ורשע ואוהב חמס שנאה נפשו. ה' צדיק יבחן, אין הקב"ה מעלה את האדם לשררה עד שבוחן ובודק אותו תחילה. וכיון שהוא עומד בניסיונו, הוא מעלה אותו לשררה".

¹⁹ המעשה מתחיל שם בניסיעה משותפת של רבן גמליאל ור' יהושע בספינה (לכרכי הים), נסיעה בה ר' יהושע בלט בחוכמתו בידיעת גרמי השמים ואופן הניווט בלב ים על פיהם וידע שיש כוכב שעולה אחת לשבעים שנה ומטעה את הספנים ולפיכך האריכה להם הדרך והצטייד במזון בהתאם (כוכב זה הוא כפי הנראה **כוכב שביט האל**, ראו שטיינזלץ על אתר). רבן גמליאל תמה אם יש בר' יהושע חכמה כזו, מדוע הוא נזקק לצאת ולחפש את פרנסתו מעבר לים. ראו גם מסכת ברכות כח א, שרבן גמליאל לא ידע שר' יהושע הוא פחמי ומתפרנס מעשיית פחם (רבן גמליאל דיבנה היה הנשיא ור' יהושע אב בית הדין, "סגנו"). כאשר מגיע (רבן גמליאל) לביתו (של ר' יהושע, לפייסו אחרי הריב הגדול בו הודח רבן גמליאל מנשיאותו) ראה קורות ביתו ששחורות הן: "אמר לו: מכותלי ביתך אתה ניכר שפחמי אתה. אמר לו: אוי לו לדור שאתה פרנסו, שאי אתה יודע בצערן של תלמידי חכמים במה הם מתפרנסים ובמה הם ניזונים". שם ביבשה וכאן בים.

²⁰ פסוק זה הוא על רחבעם שכשעלה למלוכה והעם ביקש ממנו שיקל מעליהם את העול של תקופת שלמה אביו, הלך לשאול בעצת הזקנים שאמרו לו את הדברים הנ"ל, אך בסוף שעה לעצת הילדים שאמרו לו להכביד עולו ולומר לעם: "אבי ייסר אתכם בשוטים ואני אייסר אתכם בעקרבים" וסופו שנפלגה מלכותו.

ואומר: שאלו, בידוע שאין שם קינתור. כשהיה נכנס ולא היה אומר: שאלו, בידוע שיש שם קנתור. נכנס ומצא את רבי יוחנן בן נורי ואת רבי אלעזר חסמא שישבו להם אצל התלמידים, אמר להם: יוחנן בן נורי ואלעזר חסמא, הרעותם לצבור, שאי אתם מבקשים לעשות שררה על הצבור. לשעבר הייתם ברשות עצמכם, מכאן ואילך הרי אתם משועבדים לצבור.²¹

אבות דרבי נתן נוסח ב פרק כ – לפני ואחרי הכניסה לשררה

אמר להם: עד שלא נכנסתי לשררה הייתי בורח ממנה. כשנכנסתי לשררה, כל מי שהוא מבקש להוציאני מתוכה, אני יורד עליו בקבוקיות.²² וכן אתה מוצא בשאלו, עד שלא נכנס לשררה היה בורח ממנה, שנאמר: "ויאמר ה' הנה הוא נחבא אל הכלים" (שמואל א' י כב) וכשנכנס לשררה, היה עוטר על דוד ועל אנשיו לתופשם.²³

דברים רבה (ליברמן) פרשת וילך – משה מקנא בשרת יהושע

"הן קרבו ימיד למות", אמר משה לפני הקב"ה: מפני יהושע תלמידי אני מת? יכנס הוא לשררה ואני אצא. אמר ליה הקב"ה: עשה לו כאשר עשה לך. א"ל: הן... השכים משה אחריו... ירד העמוד ועמד בין משה ליהושע, נמצא יהושע בפנים ומשה בחוץ. צווח משה ואמר: מאה מותין ולא חדא קנאה.²⁴

שבת שלום

מחלקי המים

מים אחרונים: בדומה לאמירה שהבאנו לעיל מתנחומא ויקרא: "כל מי שרודף אחר שררה - שררה בורחת ממנו, וכל מי שבורח משררה - שררה רודפת אחריו", כך בדומה גם האמירה בגמרא עירובין יג ע"ב: "כל המחזר על הגדולה - גדולה בורחת ממנו, וכל הבורח מן הגדולה - גדולה מחזרת אחריו". ובפולקלור: יהודי בא לרב ושאל אותו הכיצד זה שאני בורח כל ימי מהגדולה והיא לא רודפת אחרי ולא משיגה אותי - שמא אני בורח מהר מדי? ענה לו הרב: אתה בורח במהירות הנכונה, אבל אמור לי: האם כל כמה זמן, במהלך מנוסתך מן הגדולה אתה מסתובב לאחור ובודק אם הגדולה רצה אחרך? כן, ענה אותו יהודי. - אם כך, ענה הרב, לא יעבוד.

²¹ סיפור זה הוא המשך לסיפור שבגמרא הוריות שהבאנו בקטע הקודם. גם לאחר שהתמנו לתפקיד בבית המדרש, הצטנעו רבי אלעזר חסמא ורבי יוחנן בן גודגאד ולא נהגו כמורים בתלמידים "ולא הרגישו בהם התלמידים". צניעות יתר שאינה במקומה למי שקיבל שררה ותפקיד, למי שמראש אמרו לו: "עבדות אני נותן לכם". להסתחבק עם התלמידים זה לא להנהיג. (ראו הוראת רבי לרבן גמליאל בנו כשמסר לו את סדרי הנשיאות במסכת כתובות קג ב: "אמר לו: בני, נהוג נשיאותך ברמים, זרוק מרה בתלמידים". ואין זה רבן גמליאל שבספרי שהוא רבן גמליאל דיבנה אלא נינו - רבן גמליאל השלישי). וכבר אמרו חכמים באבות דרבי נתן נוסח א פרק יא: "ושנא את הרבנות, כיצד? מלמד שלא יניח אדם עטרה מעצמו בראשו. אבל אחרים יניחו לו, שנאמר: יהלך זר ולא פיד, נוכרי ואל שפתיך (משלי כז ב)". ומשהניחו, והניח להם שיניחו, ינהג ברבנות, אבל לא מרשות עצמו, אלא מרשות הציבור ומתוך שעבוד לו.

²² קבוקים כמו כפכפים, אבל כנראה מסוג של סנדלי עץ הולנדיות שמכתן מכה ורישומן ניכר ונראה שהיו שכוחות בבתי מרחץ. ²³ הדובר הוא יהודה בן טבאי בן זוגו של שמעון בן שטח והשררה היא, כך נראה, היותו אב בית הדין. ראו הנוסח בירושלמי פסחים פרק ו הלכה א, שם מובאים תחילה אנשים שידעו למחול על השררה: "שלשה הניחו כתרן בעולם הזה וירשו חיי העולם הבא ואילו הן: יונתן בן שאול ואלעזר בן עזריה וזקני בתירה", ומיד אחרי זה אומר שם רבי יושוע בן קבסי: "כל ימי הייתי בורח מן השררה. עכשיו שנכנסתי, כל מי שהוא בא ומוציאני, בקומקום הזה אני יורד לו. מה הקומקום הזה כווה ומפציעו מפחם בו, כך אני יורד לו". ראו גם בבבלי מנחות קט ע"ב, בהקשר לריב שמעי וחוניו הכהנים על הכהונה הגדולה, שסופו שהביא ליסוד **מקדש חוניו** באלכסנדריה שבמצרים: "תניא, אמר ר' יהושע בן פרחיה: בתחילה כל האומר עלה לה, אני כופתו ונותנו לפני הארץ, עתה כל האומר לי לירד ממנה, אני מטיל עליו קומקום של חמין, שהרי שאול ברח ממנה, וכשעלה בקש להרוג את דוד". ובראשית רבה לג ג וידויו הכן של רבי יהודה הנשיא: "רבינו היה ענוותן גדול והיה אומר: כל מה שיאמר לי אדם אני עושה, חוץ ממה שעשו בני בתירה לזקני שירדו מגדולתן והעלו אותו". לפחות יש לנו אמירה כנה של אנשים גדולים שידעו שאין הם חסונים מיצר הרע של כבוד ושלטון. ולגבי רבי יהודה הנשיא, שזכה "לתורה וגדולה במקום אחד" (גיטין נט א) ועליו נאמר: "משמת רבי בטלה ענווה" (סוטה פרק ט משנה טו), אולי גם זו ענווה אמיתית - להכיר את עצמך בכנות וללא זיופים, לטוב ולרע.

²⁴ "מאה מיתות ולא קנאה אחת". אחרי כל הדוגמאות לעיל, נראה שהדוגמא הקיצונית ביותר למי כל חייו ברח מהשררה וספג קיתונות של צער וסבל בגללה ובסוף גם הוא לא יכל לרדת ממנה, הוא משה עצמו. משה שעליו אומר מדרש פסיקתא רבתי שהבאנו לעיל: "משחית נפשו הוא יעשנה - משחית נפשו כמשה, שאמר: ועתה אם תשא חטאתם - הוא יעשנה". משה שגדל לשררה עוד לפני השליחות בסנה: "ויגדל משה... בקומה ובשררה" (דברים רבה (ליברמן) פרשת ואתחנן). משה שהוא הדוגמא של קדוש שראוי להנהיג ושררה. בוודאי שררה שבאה מהתורה. והנה גם הוא נכשל ולא העריך נכון את יכולתו לוותר על השררה כפי שהעידו על עצמו יהודה בן טבאי, רבי יושוע בן קבסי, ר' יהושע בן פרחיה ור' יהודה הנשיא. וכבר הארכנו לדון במדרש נפלא זה בדברינו **עזה כמות אהבה קשה כשאול קנאה** בפרשת וילך. וכאן רק נתמה האם ניתן לקשר מדרש זה לפרשת השבוע, לדברים הקשים שקרה, דתן ואבירם מטיחים במשה בגין שרירותו, דברים בהם פתחנו?